

Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja

Oś czasu

KONSTYTUCJA 3 MAJA

II ROZBIÓR POLSKI

Polska przed II rozbiorem

LEGENDA

— granice Rzeczypospolitej przed 1772 rokiem

Ziemie zabrane Rzeczypospolitej w wyniku I rozbioru przez:

Prusy Austrię Rosję

miejsce ogłoszenia konfederacji targowickiej w 1792 roku

Polska po II rozbiorze

LEGENDA

— granice Rzeczypospolitej przed 1793 rokiem

Ziemie zabrane Rzeczypospolitej w wyniku I rozbioru przez:

Prusy Rosję

Notatka z lekcji

1. Daty:

- a. 1788 - 1792 r. -- obrady Sejmu Wielkiego (Sejmu Czteroletniego),
- b. 1791 r. – uchwalenie Konstytucji 3 maja,
- c. 1792 r. – konfederacja targowicka,
- d. 1793 r. – II rozbiór Polski.

2. Próba przeprowadzenia reform w Polsce – obrady Sejmu Czteroletniego.

3. Konstytucja 3 maja – zmiany ustrojowe.

4. Konfederacja targowicka – działania przeciwników zmian.

5. Wybuch wojny w obronie Konstytucji 3 maja;

- a. bitwy pod Zieleńcami i Dubienką,
- b. ustanowienie Orderu Virtuti Militari.

6. Drugi rozbiór Polski.

7. Pojęcia: konstytucja.

8. Postaci: książę Józef Poniatowski, Tadeusz Kościuszko, Stanisław Małachowski.

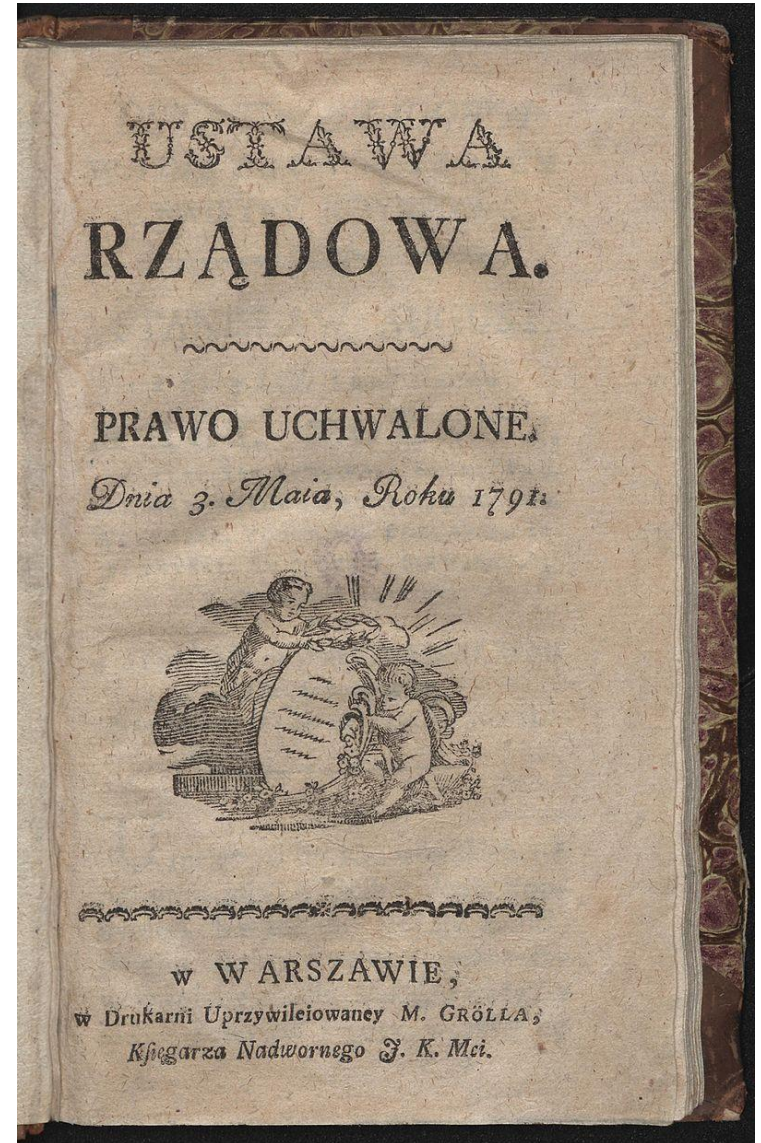
Pojęcia

- **Konstytucja** – najważniejszy akt prawny w państwie (określany także mianem ustawy zasadniczej). Określa zasady ustrojowe państwa, wszystkie inne prawa muszą być z nią zgodne.

Medal wybity w 1791 z okazji
uchwalenia
Konstytucji 3 maja

Strona tytułowa
pierwszego druku konstytucji

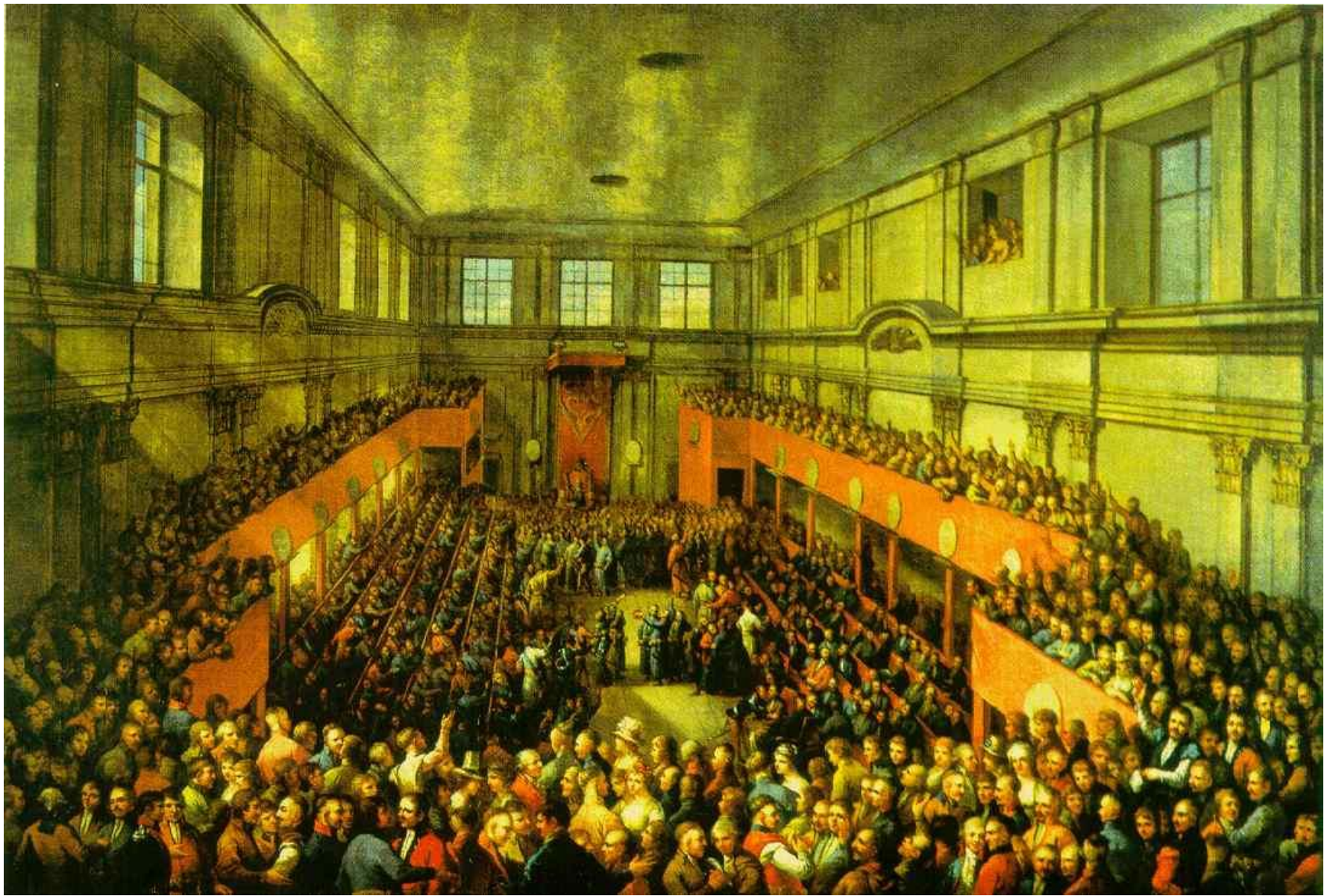

Próba reform

- Po I rozbiore Polski Stanisław August Poniatowski wraz z Radą Nieustającą kontynuował prace nad reformami państwa.
- Usprawniono administrację, porządkowano prawo miejskie, rozbudowywano szkolnictwo.
- Próby wprowadzenia zmian w Rzeczpospolitej wywołały protesty rosyjskiego ambasadora i dużej części szlachty.

Sejm Wielki

- W latach 80. XVIII wieku w Europie zmieniała się sytuacja polityczna. Zmarł król Prus Fryderyk II, a jego następcą Fryderyk Wilhelm II deklarował przyjazne stosunki wobec Rzeczypospolitej.
- W roku 1787 wybuchła wojna rosyjsko – turecka, a w 1788 roku rozpoczęła się wojna rosyjsko-szwedzka.
- Król Stanisław Poniatowski aby uzyskać zgodę na powiększenie armii, zaproponował udział oddziałów polskich w wojnie z Turcją. Caryca Katarzyna przyjęła ofertę.
- Skutkiem tego król zwołał Sejm skonfederowany (decydowała większość głosów i nie była wymagana jednomyślność) na jesień 1788 roku.
- Sejm ten miał zatwierdzić porozumienie z Rosją i wyrazić zgodę na powiększenie armii Rzeczypospolitej.
- Sejm ten nazywany jest w dziejach Sejmem Czteroletnim lub Sejmem Wielkim (obradował aż 4 lata).

Uchwalenie Konstytucji 3 maja 1791 roku,
Kazimierz Wojniakowski

Marszałkowie Sejmu Wielkiego

Stanisław Małachowski

Kazimierz Nestor Sapieha.

Sejm Wielki

- Na czele obrad stanęli marszałkowie – Stanisław Małachowski i Kazimierz Nestor Sapieha.
- Wśród posłów wytworzyły się 3 obozy:
 - hetmański,
 - królewski,
 - patriotyczny.

Stronnictwo Hetmańskie

Obóz przeciwny reformom i dążący przy pomocy Rosji, do usunięcia z tronu króla oraz przywrócenia dawnych form ustrojowych, szczególnie wzmocnienia osłabionej władzy hetmanów.

Seweryn Rzewuski

Szczęśny Potocki

Stronnictwo Dworskie

Na jego czele stał król. Dążyli oni do przeprowadzenia reform państwowych w porozumieniu i przy pomocy Rosji. Zamierzał zreformować administrację, rozbudować przemysł, dopuścić mieszczan do udziału w życiu publicznym, chłopom zapewnić opiekę rządu.

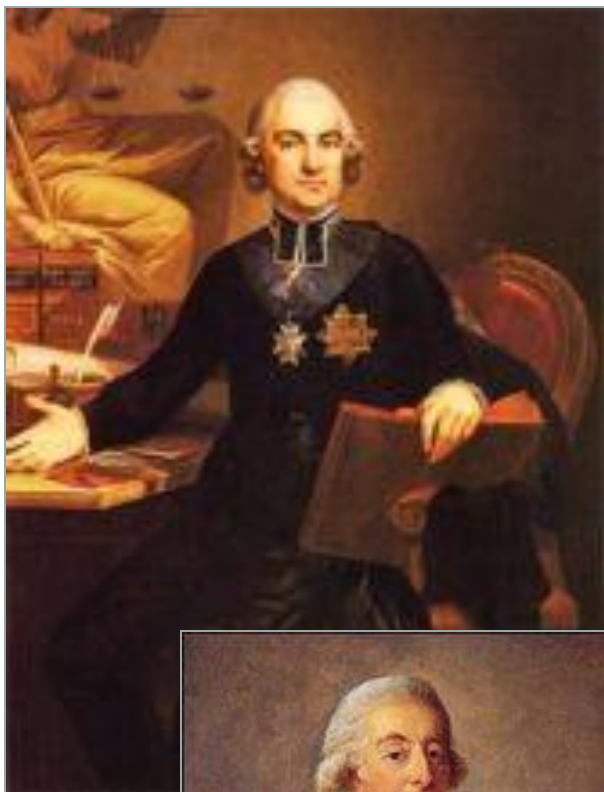

Michał Poniatowski

Jacek Małachowski

Hugo Kołłątaj

Stronnictwo Patriotyczne

Opowiadali się za reformami, unowocześnieniem państwa, uniezależnieniem się od Rosji, a zbliżeniem z Prusami.

Stanisław Małachowski

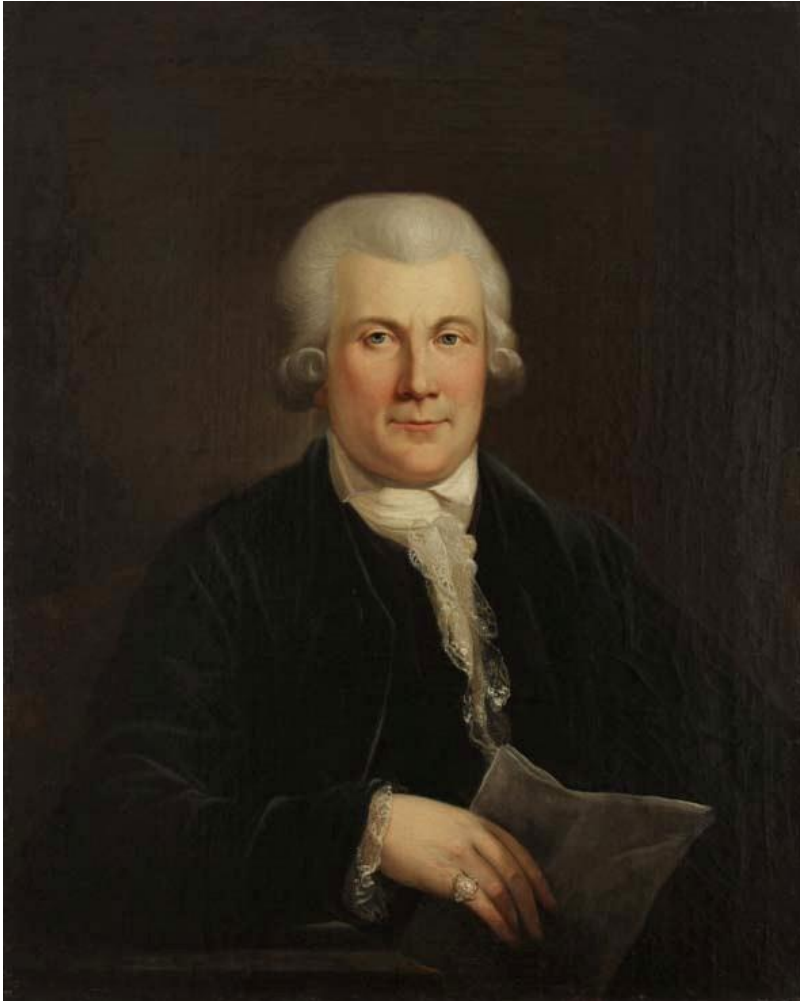
Adam Kazimierz Czartoryski

Ignacy Potocki

Czarna Procesja

Jan Dekert

- Obradami Sejmu interesowała się ludność Warszawy. Reakcje mieszkańców miały silny wpływ na przebieg obrad.
- W listopadzie 1789 roku na zaproszenie prezydenta stolicy Jana Dekerta zjechali przedstawiciele 141 miast królewskich. Przeszli przez miasto w pochodzie ubrani w czarne stroje (stąd – czarna procesja) na zamek. Tam domagali się od króla i Sejmu zwolnienia więźniów politycznych, dostępu do urzędów i prawa zasiadania w Sejmie.

Konstytucja 3 maja

- Akt ustawy zasadniczej przez długi czas przygotowywany był w tajemnicy, z obawy że konserwatywna część posłów może odrzucić projekt.
- Był on znany tylko części posłów.
- Głosowanie zaplanowano na 3 maja 1791 roku, kiedy to większość posłów nie wróciła z przerwy wielkanocnej.

Zaprzysiężenie Konstytucji 3 maja
w Sali Senatorskiej na Zamku Królewskim
w Warszawie, rysunek Jana Piotra Norblina

Postanowienia Konstytucji 3 maja

- zniesiono wolną elekcję;
- zniesiono liberum veto;
- ograniczono rolę senatu;
- ograniczono odrębność Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego;
- uznano chłopów za część narodu;
- w Polsce panowała religia katolicka przy jednoczesnej gwarantowanej tolerancji religijnej;
- pozbawiono szlachtę prawa najwyższej zwierzchności nad poddanymi;
- wprowadzono dziedziczność tronu;
- wprowadzono trójpodział władzy.

Trójpodział władzy

SCHEMAT USTROJU I STRUKTURY WŁADZY W RZECZYPOSPOLITEJ UCHWALONE KONSTYTUCJĄ 3 MAJA

Reformy Sejmu Wielkiego

- Utworzenie 100 000 armii (powstała 65 000).
- Polska uniezależniła się od Rosji i zerwała z nią związek.
- Wprowadzono głosowanie większości.
- Prawo o miastach królewskich;
 - nietykalność osobista i majątkowa dla mieszczan;
 - prawo do nabywania ziemi;
 - dostęp do urzędów;
 - własne sądownictwo, samorząd;
 - zakaz więzienia przed zapadnięciem wyroku;
 - prawo do nobilitacji szlacheckiej*,
 - udział w sejmie z głosem doradczym w sprawach miejskich.

* Prawo do uzyskania tytułu szlacheckiego np. w uznaniu zasług,

„Konstytucja 3 maja”

obraz Jana Matejki

Centralną postacią obrazu jest marszałek Sejmu Wielkiego Stanisław Małachowski, w lewej ręce trzyma symbol swojej władzy laskę marszałkowską, a w prawej w triumfalnym geście unosi tekst Konstytucji 3 Maja. Marszałka niosą postowie: ziemi krakowskiej Aleksander Linowski i ziemi poznańskiej Ignacy Zakrzewski. Wybór nie był przypadkowy, obaj panowie reprezentują dwie najważniejsze ziemie Korony: Małopolskę i Wielkopolskę. Pod prawą ręką marszałka widoczna jest postać trzymająca sztandar z rysów twarzy przypominająca Tadeusza Kościuszkę z bandażem na głowie, może to sugerować późniejsze odniesienie ran głowy w bitwie pod Maciejowicami (1794).

Po schodach do kolegiaty św. Jana wchodzi król Stanisław August Poniatowski, na ramionach ma założony płaszcz koronacyjny, w którym jednak wówczas nie występował. Z wieńcem laurowym pod baldachimem Matejko namalował księżnę kurlandzką Dorotę Biron, tuż za nią stoi Elżbieta z Szydłowieckich Grabowska – przyjaciółka króla, matka jego dzieci. Kłaniając się przy drzwiach kościoła wita króla prezydent Warszawy Jan Dekert z córką Marianną (w żółtej sukni tyłem do widza). Dekert już wtedy nie żył, ale Matejko namalował go w tej scenie celowo, aby ukazać rolę mieszczaństwa oraz przyjęcie przez Sejm Wielki w kwietniu 1791 Prawa o miastach.

Pośrodku obrazu przedstawiona jest scena, która w rzeczywistości rozegrała się na Zamku Królewskim, poseł ziemi kaliskiej Jan Suchorzewski przeciwny konstytucji i reformom próbuje zabić nożem swojego synka, chłopczyk wrywa się ojcu, a za rękę z nożem łapie Stanisław Kublicki, poseł inflancki, jeden z najaktywniejszych działaczy stronnictwa proreformatorskiego w Sejmie. Z kieszeni Suchorzewskiego wysypała się talia kart – aluzja do sposobu przekupienia go przez rosyjskiego ambasadora Stackelberga i przez Branickiego. Poseł kaliski, chociaż nie był dobrym graczem, nieoczekiwanie zaczął wygrywać wielkie sumy, przy jednoczesnej energicznej akcji werbunkowej partnerów od stolika.

Drugą postacią niesioną na ramionach przez posłów jest Kazimierz Nestor Sapieha marszałek konfederacji litewskiej, drugi marszałek Sejmu Wielkiego. Za Sapiehą Matejko namalował Andrzeja Zamoyskiego, autora kodyfikacji prawa Rzeczypospolitej, obejmującego wychowawcę swoich dzieci oraz obrońcę sprawy chłopskiej Stanisława Staszica.

Na koniu w mundurze szwoleżera, żołnierza lekkiej kawalerii w Księstwie Warszawskim, namalowany został królewski bratanek księżę Józef Poniatowski. W 1791 księżę był dowódcą stołecznego garnizonu. Centralnie Matejko umieścił jeszcze dwie ważne dla powstania konstytucji postacie: w stroju kapłana Hugona Kołłątaja oraz za nim marszałka wielkiego litewskiego Ignacego Potockiego.

Konfederacja targowicka

Stanisław Szczęśny Potocki
inicjator spisku targowickiego

- Przeciwko Konstytucji 3 maja zaprotestowali przywódcy stronnictwa hetmańskiego – Franciszek Ksawery Branicki, Stanisław Szczęśny Potocki i Seweryn Rzewuski.
- Udali się oni do carycy Katarzyny II do Petersburga, aby uzyskać jej pomoc. W IV 1792 r. opracowany został akt konfederacji, która znosiła konstytucję i przywracała stary ustrój.
- Akt zawiązania konfederacji ogłoszono w mieście Targowica.

Konfederacja targowicka

- Konfederaci targowiccy zwrócili się do Rosji o pomoc militarną i w odpowiedzi w maju 1792 r. wojska rosyjskie przekroczyły granice Rzeczypospolitej.
- Polska podjęła walkę, mimo iż jej armia była znacznie słabsza (ok. 65 tys.)
- Do Polaków przyłączyli się również Litwini, którymi początkowo dowodził książę Ludwik Wirtemberski. Okazał się on zdrajcą, symulując chorobę odwlekał włączenie się korpusu litewskiego do walk.

Józef Poniatowski

Największe zwycięstwo Józef Poniatowski odniósł w bitwie pod **Zieleńcami**. Król, aby upamiętnić to wydarzenie, ustanowił order *Virtuti Militari* (męstwa wojennego).

Pod **Dubienką** armia polska pod dowództwem Tadeusza Kościuszki odparła znacznie silniejszą armię rosyjską.

Najmłodszym Kawalerem Orderu Virtuti Militari jest Orleń Lwowski Antoni Petrykiewicz (14 lat).

Order Virtuti Militari,
wzór z 1792 r.

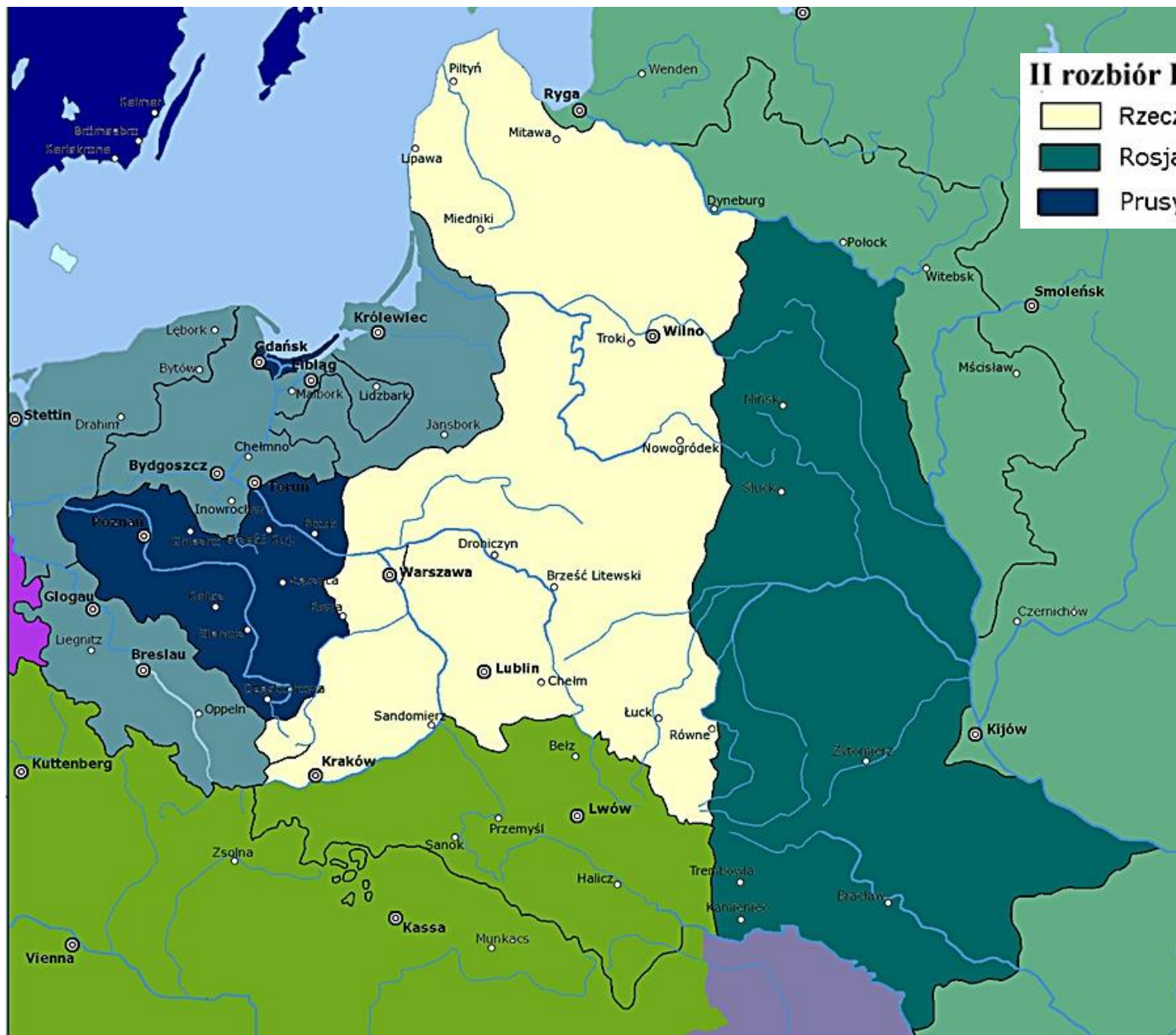
Defilada wojsk polskich po zwycięskiej bitwie pod
Zieleńcami

II rozbiór Polski

- Siła Rosjan była jednak przeważająca i nawet udział znakomitych dowódców takich jak np. Tadeusz Kościuszko, nie był w stanie zahamować ich pochodu na zachód.
- Sprawa była utrudniona tym bardziej, że na terenach zdobytych przez Rosjan władzę przejmowali konfederaci targowiccy.
- W lipcu, król Stanisław August Poniatowski, przekonany o nieuchronnej klęsce, przyłączył się do Targowicy i działania wojenne zostały wstrzymane.
- Część dowódców i polityków udała się na emigrację (T. Kościuszko)
- W Rzeczypospolitej przywrócono stary ustrój.
- Konfederaci uzyskali zapewnienie od Katarzyny II, że nie dokona ona kolejnego rozbioru Polski, ale jej doradcy twierdzili, że trzeba ukarać buntowniczy kraj.
- Pretensje do ziem zachodnich wysunęły w tym czasie Prusy. W związku z tym 23 I 1793 r. w Petersburgu podpisano konwencję rozbiorową pomiędzy Rosją a Prusami.
- Zwołany do Grodna sejm rozbiorowy podpisał i zatwierdził traktaty rozbiorowe.

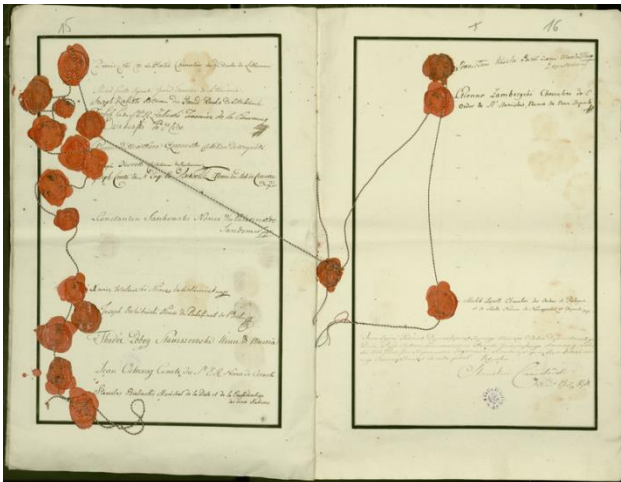
II rozbiór Polski 1793

- Rzeczpospolita
- Rosja
- Prusy

Konsekwencje II rozbioru

- Katastrofa polityczna.
- Upadek gospodarczy państwa.
- 40 tys. armia rosyjska rozpoczęła okupację Polski; koszty jej utrzymania ponosiła miejscowa ludność.
- Planowano redukcję armii polskiej i częściowe jej wcielenie w szeregi armii rosyjskiej.
- Pominięta w II rozbiorze Austria zaczęła się domagać kolejnego rozbioru.

Traktat Rzeczypospolitej z Królestwem Prus z 25 września 1793, sankcjonujący II rozbiór Polski.

Zapamiętaj

- W latach 1788–1792 obradował Sejm Wielki, zwany także Czteroletnim. Sejm ten przeprowadził wiele ważnych reform.
- W 1791 roku uchwalono prawo o miastach, na którego mocy mieszczanie mogli nabywać dobra ziemskie i obejmować urzędy.
- Najważniejszym osiągnięciem Sejmu Wielkiego było uchwalenie w 1791 roku Konstytucji 3 maja, reformującej ustrój państwa.
- Przeciwno Konstytucji 3 maja zawiązała się konfederacja targowicka pod dyktando Katarzyny II carycy Rosji.
- Wojna polsko-rosyjska o Konstytucję 3 maja zakończyła się zwycięstwem Rosjan i przystąpieniem Stanisława Augusta do Targowicy.
- W roku 1793 Prusy i Rosja dokonały drugiego rozbioru Rzeczypospolitej.
- Ostatni sejm Rzeczypospolitej Obojga Narodów odbył się w Grodnie w roku 1793.

Pytania i polecenia utrwalające

- wyjaśnij znaczenie terminu konstytucja,
- przedstaw postaci: księżę Józef Poniatowski, Tadeusz Kościuszko, Stanisław Małachowski,
- zapamiętaj daty; uchwalenie Konstytucji 3 maja (1791 r.), obrady Sejmu Wielkiego (1788–1792 r.) i drugi rozbiór (1793 r.),
- wskaż na mapie ziemie utracone przez Polskę podczas drugiego rozbioru, Targowicę, Zieleńce, Dubienkę (slajd 4),
- wymień państwa, które dokonały drugiego rozbioru Polski,
- wymień najważniejsze reformy Sejmu Czteroletniego i najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja,
- wskaż na obrazie Jana Matejki *Konstytucja 3 maja 1791 roku* współtwórców konstytucji: Stanisława Augusta Poniatowskiego i Stanisława Małachowskiego.